

Jan Tadeusz Kil

Tytuł rozprawy doktorskiej: „Skład sądu w polskim procesie karnym”

Streszczenie

Zasadniczym celem przyświecającym przygotowaniu przedłożonej dysertacji doktorskiej było przedstawienie pogłębionej analizy w zakresie problematyki składu sądu w polskim procesie karny. W rozprawie, rozważaniom poddano skład sądu karnego zarówno w postępowaniu pierwszoinstancyjnym, jak i odwoławczym (w tym prowadzonym na skutek wniesienia nadzwyczajnych środków zaskarżenia). Odnośnie forum – analizie poddano skład sądu na rozprawie oraz posiedzeniu. W zakresie przedmiotowym – skład sądu został rozważony w procesie karnym *sensu stricto*, regulowanym przepisami Kodeksu postępowania karnego, z uwzględnieniem uzupełniającej regulacji prawno-ustrojowej. Przedstawione zagadnienia badawcze należy uznać za istotne z punktu widzenia charakterystyki modelu procesu karnego, rozumianego jako ukształtowany przez przepisy prawa karnego procesowego, a także przez orzecznictwo i poglądy nauki, wzorzec postępowania karnego oraz wiążący się z nim systemem podstawowych zasad procesowych.

W pracy zaprezentowano problematykę kreacji organu orzekającego w procesie karny w szerszej, aniżeli tylko karnoprocessowej, perspektywie normatywnej, jak również zidentyfikowano zasadnicze kierunki zmian legislacyjnych, zachodzących w omawianym obszarze na przestrzeni ostatnich dziesięcioleci. Z tych też względów, w przygotowanej dysertacji, wywody *stricte* karnoprocessowe zostały uzupełnione o rozważania natury historycznoprawnej, ustrojowej oraz aksjologicznej. W ramach rozprawy analizie poddano ewolucję regulacji karnoprocessowej poświęconej kreacji organu orzekającego w sprawach karnych, począwszy od regulacji obowiązującej w okresie II Rzeczypospolitej, poprzez ustawodawstwo doby PRL-u, na zmianach mających miejsce już pod rządami Kpk z 1997 r. kończąc. Odrębne rozważania poświęcono kwestiom ustrojowym, dotyczącym organizacji oraz sposobu powoływania członków organu orzekającego w sprawach karnych. W tym zakresie kwestię prawidłowej obsady sądu skonfrontowano z konstytucyjnym i konwencyjnym prawem do sądu. W rozprawie szczegółowej analizie poddano kompozycje poszczególnych składów sądu, przewidzianych na gruncie procesu karnego. Odrębne rozważania poświęcono skutkom procesowym wadliwej obsady sądu, ze szczególnym uwzględnieniem bezwzględnych przyczyn

odwoławczych z art. 439 § 1 pkt 1 i 2 kpk oraz podstaw skargi nadzwyczajnej z art. 89 Ustawy o Sądzie Najwyższym. Wreszcie, w rozprawie szeroko omówiono kwestię udziału sędziów niezawodowych w orzekaniu w sprawach karnych, w trzech tradycyjnie wyróżnianych w literaturze przedmiotu formach, tj. sędziów przysięgłych, ławników oraz sędziów pokoju.

Dążąc do tego, aby niniejsza praca nie miała jedynie wymiaru teoretycznego, w rozprawie dokonano krytycznej oceny obecnie obowiązujących przepisów dotyczących się składu sądu w polskim procesie karnym, jak również sformułowano szereg propozycji legislacyjnych odnoszących się do kompozycji składu sądu w sprawach karnych. Wśród sformułowanych postulantów *de lege ferenda*, za kluczowe dwa należy uznać: postulat przywrócenia zasady kolegalności w orzekaniu w sprawach karnych, uwzględniającej odpowiednio udział czynnika społecznego w składzie sądu, którego kluczą emanację stanowi propozycja przywrócenia, jako podstawowego składu orzekającego w sprawach karnych, trzyosobowego składu mieszanego w postaci jednego sędziego zawodowego i dwóch ławników, jak również, wyeksplikowany w rozdziale V rozprawy, postulat wprowadzenia do polskiego porządku prawnego sądownictwa sędziów pokoju w drobnych sprawach karnych.

Główna teza rozprawy sprowadza się do konstatacji, że pożądaný sposób kompozycji składu sądu w procesie karnym, winien możliwie szeroko uwzględniać zasadę kolegalności oraz zasadę udziału czynnika społecznego w orzekaniu. W kontekście powyższego kolegalność działania sądu w procesie karnym należy uznać za formę bardziej demokratyczną od działania jednoosobowego; ponadto kolegalność w większym stopniu gwarantuje wszechstronną ocenę sprawy, jak również istotnie podnosi autorytet wydawanych decyzji. Udział czynnika społecznego w orzekaniu w sprawach karnych wiąże się z kolei ze wzbogaceniem organu orzekającego o cenne doświadczenie życiowe, poszerzeniem perspektywy oceny faktyczno-prawnej sprawy, zwiększeniem akceptowalności społecznej wydawanych rozstrzygnięć, wzmocnieniem kontroli społecznej nad aparatem sędziów zawodowych, wymuszającym lepsze przygotowanie sędziów do rozprawy oraz zapobiegającym rutynowości, jak również podniesieniem świadomości i kultury prawnej w społeczeństwie. Obie wskazane zasady, jawią się zatem jako szczególnie istotne dla zapewnienia prawidłowości rozstrzygania spraw karnych, i jako takie sprzyjają realizacji sprawiedliwości materialnej i proceduralnej w procesie karnym. Z tych też względów, kolegalność orzekania oraz zapewnienie należytego udziału czynnika społecznego w orzekaniu, winny stanowić zasadnicze kryterium ewaluacji przepisów karnoprosesowych, regulujących kompozycję poszczególnych składów sądu w procesie

karnym. Ponadto, jak wynika z przeprowadzonych w niniejszej pracy rozważań natury historycznoprawnej oraz komparatystycznej, kolegalność orzekania w sprawach karnych połączona z zapewnieniem szerokiego udziału czynnika społecznego w orzekaniu (w postaci, czy to sędziów przysięgłych, czy to ławników, czy to sędziów pokoju), należy genetycznie wiązać z procesem demokratyzacji obowiązującego systemu ustrojowo-politycznego. W tym ujęciu składy kolegalne z szeroką reprezentacją czynnika społecznego, stanowią emanację praw i wolności obywatelskich, spełniając przy tym funkcję gwarancyjną dla praw procesowych strony biernej postępowania karnego. Z przedstawionej perspektywy wysoce negatywnie należy ocenić, dający się zaobserwować na przestrzeni ostatnich kilkunastu lat w polskim prawodawstwie swoisty trend legislacyjny, systematycznie ograniczający zasadę kolegalności orzekania w sprawach karnych na rzecz szerokiej implementacji zasady orzekania jednoosobowego, realizowany w szczególności poprzez istotne ograniczanie zakresu udziału czynnika społecznego w orzekaniu w drodze redukcji katalogu spraw podlegających rozpoznaniu w składzie mieszanym zawodowo-ławniczym, czego kluczowym przejawem była m.in. nowelizacja z 2007 r., wprowadzająca zasadę jednoosobowego orzekania na rozprawie w pierwszej instancji.

Przedstawiona rozprawa została przygotowana w oparciu o metodę formalno-dogmatyczną, jak również uzupełniająco – w szczególności w zakresie rozdziału V – metodę prawno-porównawczą. Praca składa się z pięciu rozdziałów. Rozdział I poświęcony został zagadnieniu składu sądu w historycznym rozwoju polskiego procesu karnego. W rozdziale II przedstawiono problematykę składu sądu w perspektywie ustrojowej (w tym konstytucyjnej), prawnomiędzynarodowej oraz aksjologicznej. Rozdział III poświęcony został omówieniu kompozycji poszczególnych składów orzekających w polskim procesie karnym. Rozdział IV traktuje o skutkach procesowych wadliwej obsady sądu. Ostatni, Rozdział V, poświęcony został zagadnieniu udziału sędziów niezawodowych w orzekaniu w sprawach karnych.